

[B] **DE BRUIDEGOM VAN MARCEL DUCHAMP.
K. SCHIPPERS ZIT DE KUNSTENAAR
OP DE HIELEN**

1958 was een zonnig jaar. Het was het jaar van de Wereldexpo in Brussel. Van het vrolijk blinkende atomium, de spoetnik, het bliepende *Poème électronique* in het Philipspaviljoen. Het jaar van Coca Cola en Côte d'Or. Van hoelahoepen uit de schaduw van de Tweede Wereldoorlog. Van het overwinnen van de zwaartekracht. Een jaar ook waarin kunstenaars teruggrepen naar de beslissende kunstgrepen uit de jaren 1910-1920: de wonderjaren van Marcel Duchamp (MD). Aanstormende kunstenaars haakten in op de pioniers van de abstracte kunst, dada (de kaka in blik van Manzoni) en het maagdelijk monochrome gevoel van het nieuwe begin (de wijddopen O van Zero). 1958 was ook het jaar waarin MD voor het eerst in de zomer het huis met zonneterras huurde in de baai van het Spaanse Cadaqués in de buurt van Salvador – *ne pas crazy* – Dalí. En het jaar waarin K. Schippers, J. Bernlef en G. Brands het tijdschrift *Barbarber* (BBB) oprichtten. Vijftig jaar na datum schreef K over MD een vrolijk en levendig boek.

K. Schippers en MD (1887-1968): ze hebben elkaar in 1960 gevonden. Het was liefde op het eerste gezicht. De liaison blijft duren, al hebben ze elkaar nooit fysiek ontmoet. K wilde wel. Hij stuurde MD een brief, geen ordinaire fanmail maar een omfloerste uitnodiging die de geest van de ogenschijnlijk gepensioneerde kunstenaar prikkelde: hij legde MD een schaakprobleem voor. K wacht nog altijd op antwoord. Hij en zijn *Barbarber*-komanen J en G hadden de Duchampmicrobe inmiddels flink te pakken. "Onze honger naar nieuws over MD werd zo groot dat we ieder boek en elk tijdschrift over hem kochten, zover de prijs dat toeliet. Je kwam steeds dichterbij de man die met een simpele kam, de donkere hoes van een schrijfmachine of een flesje, gevuld met Parijse lucht, de werkelijkheid zelf liet optreden, zonder omwegen of afleidende praatjes. Misschien was het wel het mooiste dat hij je, hoe helder zijn werk ook leek, toch bleef ontgaan." Kunst als een manier om met steelse blik en oog voor het kleinste detail naar de wereld te kijken. De BBB'ers vertaalden voor het eerst teksten van MD in het Nederlands, gebloemleesd uit *Marchand*

Marcel Duchamp en Eve Babitz, gefotografeerd door Julian Wasser in 1963.

du sel, een in 1958 verschenen bundeling. Via MD deed de ready-made zijn intrede in de Nederlandstalige poëzie. K. Schippers ging duchampiaans dichten: uit het leven gegrepen tot poëzie geschikte woorden, verfrissend tegendraads, geestig. De titel van zijn tweede dichtbundel, *Een klok en profiel* (1965), is een *phrase trouvée* van Duchamp. De tijd een loer draaien, dat zag en ziet K. Schippers wel zitten. Tot vandaag blijft hij MD onvermoeid benaderen. Niet op de man af, wel zoals de verdwijnkunstenaar zich het liefst zelf in de kunstwereld opstelde en geregeld liet fotograferen: *en profil*, zijdelings, als de raadselachtige alomtegenwoordige afwezige.

De bruid van Marcel Duchamp is K. Schippers' eerbetoon aan MD. Hij voert zijn geliefde kunstenaar op via diens leefomgeving: de vele plaatsen waar MD woonde en werkte, en via de mensen die MD wél tegen het lijf zijn gelopen. Het werkt. Sporenonderzoek, Duchamp-weetjes, levendige getuigenissen van onder andere John Cage, Gabrielle Buffet-Picabia, Nelly van Doesburg en Man Ray, afgewisseld met literaire reconstructies, stukjes heden en ingebeelde dialogen die flirten met de

mogelijkheidszin, zorgen voor een mengeling van feiten en waarachtige fictie die de geest van Duchamp uit de fles bevrijdt. K zit MD voortdurend op de hielen. Hem werkelijk op de schouders tikken, doet hij niet. Telkens weer weet MD aan het blikveld te ontsnappen. Het is MD ten voeten uit.

De voetsporen van MD die K. Schippers drukt, brengen ons achtereenvolgens in München (het sleuteljaar 1912), New York (langs de vele ateliers en trappen waarlangs Duchamp tussen 1966-1942 zijn werk versleepte – juist, Schippers vertelt het in omgekeerde volgorde), Philadelphia (naar de Duchamp-zalen in het Philadelphia Museum of Art anno nu), terug naar New York (1915-1917), verder door naar Amsterdam (de jaren 1960), via Duchamps geboortedorp Blainville-Crevon (1887-1904) op naar Parijs (1927-1947), langs de weg Parijs-Jura (1912, in het vrolijke gezelschap van het Picabia en Apollinaire) naar de jeugdijaren aan de Normandische kust (1914) – *bent u er nog?* – om uiteindelijk uit te komen waar we vertrokken: München anno 1912. En een jaar eerder finaal te eindigen in de Parijse voorstad Neuilly. In de

slotregels zien we MD in zijn blote kont het boek uitrennen, een naakte muze achterna.

U merkt het, K. Schippers dist de materie bepaald niet rechtlijnig op, en dan zwijg ik nog over de associatieve of veeleer toevallige zijsprongetjes à la de Duchamp-adepten C&C, choreograaf Cunningham en componist Cage. En passant ontbloomt K een lang bewaard geheim uit de Duchamp-biografie. Het zou wel eens de motor kunnen zijn achter MD's vele geschilderde, getekende en andersoortige maagden en bruiden. De reden ook waarom MD de liefde een leven lang bleef versluieren, verscheuren en verhaspelen: tot zijn vrouwelijk alter ego, Rose Sélavy (*'éros c'est la vie'*), in scabreuze letterspelletjes als L.H.O.O.Q (*'Elle a chaud au cul'*) onder een Mona Lisa met snor, lekker ordinaar in *Paysage fautif* (een kwakje sperma op zwarte zijde), de multiple *Prière de toucher* (een blote schuimrubberen borst) en de laatste krachttoer waaraan hij tussen 1946 en 1966 in het geniep bleef werken, *Gegeven: 1. de waterval 2. het lichtgas*. Bovenal zou het ontsluitende geheim een sleutel zijn op het grote glasraam (1915-1923), een meesterwerk dat even raadselachtig oogt als de titel, *De bruid gestrikt door haar vrijgezellen, zelfs*, en even onbestemd blijft als de ondertitel, *Uitstel in glas*. "Het is een liefdesgeschiedenis", meent K. Schippers, "een sprookje over erotiek, zo heb ik het altijd gevoeld, een verhaal dat hoort bij de glazen kist van Sneeuwwitje, de eeuwige slaap van Doornroosje en toch wordt er meestal ingewikkeld over gesproken." Uitstel als afstel van betekenis?

Laten we er niet langer omheen draaien. Seks is de drijfveer van MD. Conceptualisme, dadaïsme, surrealisme... Het enige 'isme' waarin hij zich helemaal kon vinden, heet 'erotisme'. Volgens de wiskundige verhouding: "kut is voor kunst wat strot is voor stont". Duchamps grote geheim? In 1911 heeft hij zijn getrouwde overbuurvrouw zwanger gemaakt. Zij is de bruid naar wie de vrijgezellen op het grote glasraam blijven hunkeren. Zij is de blote vrouw die in de peepshow *Gegeven* ruw op een takkenbos werd genomen, al stonden andere vrouwen fysiek model. Duchamp trouwde in het ware leven twee keer. Eén keer als een dadaïstische grap met Lydie. K: "Misschien is hij er uit onverschilligheid mee begonnen, *'la beauté d'indifférence'*, zoals hij het zelf noemt, om eens te kijken wat dat inhoudt, een huwelijk, een bruid

(...)." Een tweede keer op zijn 67ste met Teeny om – aldus Nelly van Doesburg – alsnog het leven van een bourgeois te gaan leiden.

Is het waar, dat van buurvrouw Jeanne? Is Duchamps oeuvre één langerekt uitstel/afstel en de belichaming van één grote vlucht, maskerade, verdwijntruc? Het laat me eerlijk gezegd enigszins duchampiaans onverschillig. Het zorgt wel voor samenhang en spanning in dit door tijd en ruimte schipperende boek. "Zijn werk is intussen onder duizenden roddels en essays begraven. Misschien kan ik hem nog onder die hoop vandaan krijgen", oppert K. Schippers aan het begin. Misschien is het verhaal over Jeanne wel net een roddel erbovenop. K. Schippers krijgt het geheim ingefluisterd door een – ingebeelde? – Duchamp-vervalser die zich Q laat noemen. Het geeft te denken. Wel weet ik dat K. Schippers met *De bruid van Marcel Duchamp* MD weer aan het leven heeft geschonken, bevrijd uit stapels verlamdende kunstbeschouwingen. De flirt tussen kunst en leven, kunstmaken als een manier van zien en zijn, van omgaan met je tijd, het machtige gevoel van bevrijding dat dit inzicht destijds met zich meebracht, de houding van pak-me-dan-als-je-kan: die geest doorademt *De bruid*. Want zeg nu zelf, het mooiste in het leven, de liefde en de kunst, dat zijn toch, in willekeurige volgorde: de hunkering, het raadsel, de droom, het spel, de ernst, de gein, de nimmer te stillen verbazing?

KURT DE BOODT

K. SCHIPPERS, *De bruid van Marcel Duchamp*, Querido, Amsterdam, 2010, 259 p.